[חמד המדבר בן שיח סלקי הגדל במדבר (נובמבר 2021)]

ערגה אלוני

תקציר: **חמד המדבר** הוא בן-שיח הגדל על תשתית לס במדבר. הצמח בעל ענפים בשרניים מטמיעים, פרוקים לפרקים בולטים. העלים דמויי קשקש, הפרחים דו-מינים לא בולטים, העטיף בן 5 אונות בכל אונה מתפתחת כנפית בגבה. הכנפיים צבעוניות ומשמשות לתפוצת הפרי שהוא שקיק בן זרע אחד ועובר סלילני.

חמד המדבר, המשתייך למשפחת הסלקיים הוא בן-שיח מדברי שהופרד מהסוג פרקרק. ובעבר שמו היה חמדת המדבר. גובה השיח 30–50 ס"מ, צורתי כדורית, אך בתנאים מסוימים יכול להתפתח גבוה מזה (דנין. 1983). הענפים בשרניים מטמיעים, בעלי פרקים בולטים, צבעם בצעירותם ירוק והוא מתכהה ונוטה לשחור. העלים הפכו לקשקשים נגדיים היושבים במפרק.

חמד המדבר, מימין ובאמצע השיח בנוף הצחיח של המדבר. צילם מורי חן © המקור צמח השדה. באמצע שיח ענף ונמוך. משמאל: ענפים פרוקים למפרקים בשרניים. צילמה ערגה אלוני©

הפרחים דו-מיניים ירוקים קטנים שאינם בולטים (פינברון-דותן , דנין, 1991). להם 5 עלי עטיף מפורדים, 5 אבקנים, שחלה עילית בת ביצית אחת ובראשה צלקות שעירות. עם הבשלת הפרי מתפתחת כנף אופקית באמצע גבו של כל עלה עטיף. צבע הכנפיים אינו אחיד והוא משתנה בין גוון צהוב חיוור, ורוד או ארגמן. הכנפיים בולטות ביופיין ועוזרות לתפוצה הפרי באמצעות הרוח. הפרי שקיק גודלו 6-8 מ"מ ((Zohary. 1966 נתון בעטיף ומונח אופקית. העובר סלילני מקביל למצעית. **חמד המדבר** פורח באוקטובר–נובמבר. הפרי מבשיל בחורף כנפיו משחירות ואז נפוץ.

חמד השיח, מימין ומשמאל כנפי הפרי המקנים לצמח צורה של שיח במלוא פריחתו. צילם איתן שפירא© המקור צמח השדה.

חמד המדבר הוא צמח תועלת שכיח בהרי האטלס בדרום מערב אלג'יריה והוא משמש לטיפול בתחלואי גוף וכמזון לבעלי חיים במדבר בעיקר לגמלים. סקר אתנובוטני באזור הראה ש -45% מהאוכלוסייה משתמשת בנוזל הנסחט מהצמח כנגד עקיצות עקרבים ונחשים, לטיפול במחלות בדרכי העיכול, פציעות, דלקות עור וסוכרת (Boucherita et al 2018). בחצי האי סיני, הבדואים גם הם, סוחטים את גבעולי הצמח ומשתמשים בו להבראת נפיחות באברים וכנגב כאבי שרירים (גרנות 2014). המרכיבים הכימים החשובים העוזרים לטיפול בתחלואי גוף הם אלקלואידים ופלבונואידים. נמצא שחומרים אלה גם קוטלים זחלי חרקים. בניסויים במעבדה נמצא שהם יכולים לעכב התפתחות תאים סרטניים.

בית הגידול של הצמח בארץ הם שטחי לס במישורים בצפון הנגב שם הוא נפוץ ביותר. גדל גם במדרונות חצץ סלעיים, ובגבעות גיר בנגב ההררי בתחום משקעים של 100-200 מ"מ. הצמח גדל גם במקומות מלוחים. בארץ נפוץ בצפון הנגב, במערבו ובהר הנגב. תפוצתו העולמית היא באזורים אירנו-טורניים וסהרו-ערבים: סיני, צפון אפריקה ומערבה, ודרום-מערב אסיה.

ספרות

דנין א. (אלון ע עורך) 1983. החי והצומח של א"י אנציקלופדיה שימושית מאוירת. משרד הביטחון, החברה להגנת הטבע (כרך 10) עמ' 62-63

גרנות י. 2014. צמחי הנגב ברפואה האיסלמית הקדומה וברפואה העממית הבדואית. הוצאת אופיר. עמ' 97-98

פינברון-דותן נ. דנין א. 1991. המגדיר לצמחי-בר בארץ-ישראל. כנה. ירושלים.

Boucherita H. Benaradjb A. Boughalem M. Benabdeli K. 2018. Ethnobotanical study of Hammada scoparia (pommel) in the region of Naama (south-western Algeria. Arabian Journal of Medicinal and Aromatic Plants https://revues.imist.ma

Zohary M. 1966. Flora Palaestina. The Israel Academy of Sciences and .humanities Jerusalem. Vol 1 p. 164

==========

כל הזכויות שמורות ל"כלנית" ©

ציטוט: אלוני ע 2021 חמד המדבר בן שיח סלקי הגדל במדבר (נובמבר 2021) פורחי החודש, כתב-עת "כלנית" מספר 8.

חמד המדבר בן שיח סלקי הגדל במדבר (נובמבר 2021)

==========